

Szocialista községpolitikánk néhány kultúrális vonatkozása

Nógrád megye lakosságának jelentős része községekben él. A megye települési sajátossága, hogy a 236 000 főnyi lakos közül 189 000 él falun, a lakosság 79,5 %-a az országos 57,2 %-ai szemben.

Ugyancsak sajátos vonása a községek fejlődésének, hogy igen sok a kistelepülés, egy községre jutó lakosok átlaga 1383, az országos 1872-vel szemben. A falusi lakosság összetétele — megyénk kettős jellegéből adódóan — eléggé vegyes. Mintegy 59 000 ember él a megyében bérből és fizetésből, ennek mintegy 50 %-a községekből jár be, nagyjából Salgótarjánba, kisebb részben más ipari centrumokba. Különösen jelentős a bányüzemekben, vasiparban, építőiparban dolgozó bejáró munkások száma. A rétsági, és balassagyarmati járásból mintegy 6000 ember jár be Budapestre, illetve Vácra.

Megyénkben 1961-ben befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése. A földterület 95,5 %-a, a termelőeszközök többsége szocialista tulajdonba került. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, az összlakossághoz képest 25 %-os, az 1961-es állapothoz viszonyítva (35,6 %) erősen csökkenő tendenciájú.

A megye községeiben élők anyagi helyzete javult az elmúlt időszakban. A reáljövedelem és a reálbérek növekedése mellett számottevő az állami támogatás mértékének növekedése. Csupán az elmúlt 5 év alatt 181 millió forint értékben kaptak községeink támogatást, állami beruházásból, községfejlesztési alapból, felújításból.

Különösen erőteljes a fejlődés a kultúrális ágazatban. A második 5 éves terv időszaka alatt 78 205 000 forintot ruháztunk be művelődési intézmények építésébe, 37 281 000 forint volt a kőfa felhasználása, 39 024 000 forint pedig a felújítások összege.

A fenti sajátosságok, nagyarányú változások meghatározzák a községekben végzett ellenőrző, irányító munkánkat, indokolttá teszik a községek lakói életkörülményeivel, szociális — kultúrális igényeivel, társadalmi tevékenységükkel való aktívabb foglalkozásunkat, ugyanakkor nagyobb lehetőségeket kell biztosítanunk a községeknek öntevékenységük kibontakoztatására.

I.

1. Az elmúlt 5 év alatt igen jelentős mértékben fejlődött megyénkben a művelődésügy. A számszerű fejlődést részleteiben az alábbi táblázat mutatja:

Iskolák száma	1960-ban	194	1965-ben	186
Tantermek száma	1960-ban	741	1965-ben	806
Szakképz. tanárok által leadott órák %-a	1960-ban	42,1	1965-ben	47,0
Napközivel rendelkező iskolák száma	1960-ban	29	1965-ben	42
Tanítók száma	1960-ban	1376	1965-ben	1482
Ebből a szakos nev. %-a	1960-ban	29,5	1965-ben	30,6
Általános iskolai tanulók száma	1960-ban	32 534	1965-ben	33 876
Középiskolai tanulók száma	1960-ban	2 556	1965-ben	4 608

Művelődési Otthonnal rendelkező községek,

az összes községek $\%$ -ában	1960-ban	71,1	1965-ben	90,1
Művelődési intézmények száma	1960-ban	96	1965-ben	119
Könyvtárak száma	1960-ban	183	1965-ben	165
Könyvtári kötetek száma	1960-ban	161,056	1965-ben	330.000
Beiratkozott olvasók száma	1960-ban	21,133	1965-ben	42.390
Kölcsönözött kötetek száma	1960-ban	397.755	1965-ben	908.179
Rádióelőfizetők száma	1960-ban	49,996	1965-ben	53.276
TV előfizetők száma	1960-ban	1.008	1965-ben	15.661

Fenti tények is mutatják, hogy 1960 óta jelentős eredményeket értünk el az iskolázottsági szint növelésében, a népművelésben azonban néhány vonatkozásban lemaradással kell számolnunk. Szükséges a helyzet alaposabb megismerése miatt az iskolapolitika különböző részterületének néhány vonatkozását bemutatni, elsősorban a községek vonatkozásában.

a) A legszembetűnőbb jelenségek az általános iskolák fejlődésében mutatkoznak. Megyénk 134 községéből 132 községben működik általános iskola. A nevelőállomány javítására irányuló törekvéseink eredményesek voltak. Gyakorlatilag a pedagógus ellátottság községeinkben megfelelővé vált, az országos 25-tel egyezően megyénkben szintén 25 gyermekre jut egy pedagógus. A második 5 éves terv időszakában közel 10 $\%$ -kal javítottuk a szakos tanárok által leadott órák arányát. A jelenlegi 51,5 $\%$ -os megyei átlag még így is elmarad az országos átlagtól. Külön gond, hogy a **községek szakos nevelői ellátása sokkal lassúbb, mint a városé.** Szembetűnő a fejlődés a salgótarjáni, rétsági járásokban, de még mindig jelentős gondjaink vannak a rehezzen megközelíthető pásztói és balassagyarmati járás községeiben a szakos nevelői ellátottság javításában.

A pásztói járásban még ebben az évben is 11 képesítés nélküli pedagógust kellett alkalmazni 1 éves szerződéssel. A képesítés nélküli nevelők időközbeni főiskolai beiskolázásával a szakos ellátottság javulni fog. A szakrendszerű oktatás feltételeinek biztosításában jelentős szerepet szántunk a körzetesítésnek. E téren az eredményeinket befolyásolta az, hogy a körzeti központokban a tárgyi és személyi feltételek lassan javultak. A tartalmi munka nem mindig megfelelő színvonala mellett a közlekedési lehetőségek sem alakultak megfelelően. Ennek következménye a viszonylag lassúbb fejlesztés a szécsényi, pásztói, balassagyarmati járásokban. Néhány esetben a nem elég tervszerűen előkészített körzetesítést, nem lehet megvalósítani.

Kis településeink, elsősorban a puszták, telepek általános iskolai szakrendszerű oktatása a létszám és tárgyi feltételek hiánya miatt nehézségekbe ütközik. Szükség lenne járásonként bentlakásos kis internátus létrehozása. Célszerű az e célra már korábban kiemelt Mátraverebélyben és Bercelen ilyen internátus létrehozása, a feltételek megteremtése, és a szülők meggyőzése az elképzelés fontosságáról.

Jelentős gondjaink vannak az — 5 év alatt elért 6 $\%$ -os fejlődés ellenére is — a 8 osztályt végzők körének szélesítésében. A jelenlegi megyei arány: 75 $\%$, nagyjából az országos községi átlagnak felel meg csupán. A lemorzsolódásban jelentős szerepet töltenek be a rendezetlen családi életű szülők, továbbá a cigányszülők gyermekei. A néhány községünkben meghonosodott óvodai előkészítők, az évközi szervezett foglalkozások még lassan hozzák meg gyümölcsüket. Az esti és levelező

oktatásban résztvevők aránya is nőtt, bár a fejlődés különösen az általános iskolai vonatkozásban erősen megtorpant. Az országos 57 %-kal szemben megyénk községeinek 41,7 százalékában van levelező oktatás. A középfokú iskoláztatás növelésében, — az országos fejlődésnél bizonyos fokig erőteljesebben — jelentős szerepet szántunk — az általános iskolára épülő gimnáziumoknak. Megyénkben Zagyvarónán, Karancslapujtón, Nagybátonyban, Kisterenyén, Szécsényben, Bercelen, Romhányban hoztunk létre közös igazgatású intézményeket.

Zagyvarónát, Kisterenyét az új gimnázium belépésével tehermentesítettük. További szétválasztást hajtottunk végre ez évben Nagybátonyban, Szécsényben is. Mindkét helyen középiskola építését tervezzük. A nagy középiskoláktól távolabb eső vidékekeken a kis gimnáziumok fontos kultúrmissziós szerepet töltenek be. Továbbfejlesztésük, illetve visszafejlesztésük, működési körük, felvevő helyük bővülésétől függ. Szécsényben, Pásztón az általános iskolákban, Nagybátonyban önálló intézményként működik szakmunkásképző intézet. Szerepük, súlyuk az elkövetkezendő időszakban növekszik. Kár, hogy fenti két községben nem szabadulnak fel általános iskolai tantermek, hogy azokat a szakmunkásképzésben tudnánk hasznosítani.

Az egy osztályra jutó tanulók száma 42 fő, az országosnál valamivel kedvezőbb. (44,6) Az épült tanteremből 20 állami beruházásból, 51 vegyes fedezeti erőforrásból és 30 helyi erőforrásból létesült. Az építkezés mellett az iskolák felújítására, korszerűsítésére is gondot fordítottunk. Öt év alatt erre a célra 19 408 000 forintot használtunk fel. Az iskolák felszereltségi szintje is fejlődött, de még nem kielégítő. Jelenleg az általános iskolák 66,1 %-a van ellátva rádióval, 42,1 %-a TV-vel, 6 %-a filmvetítővel, 36,5 %-a magnetofonnal. A községi iskolák — még a körzeti középiskolákban is — a fenti szint alatt vannak sok vonatkozásban. Az ötéves tervidőszak alatt épült műhelyek közül 4 állami beruházásból, 24 vegyes fedezeti erőforrásból, 14 helyi erőből épült.

A körzeti iskolák fejlesztése a lasúbb ütemű tanteremépítés és a közlekedés eszközök biztosításának hiánya miatt nem teljesen az általunk beütemezett terv szerint történt. Bár a tervidőszak alatt 45 tanterem körzeti központban épült, a felsőtagozatos tanulók számának emelkedése következtében az egy tanteremre eső tanulók száma rosszabb a megyei átlagnál. 1965-ben az egy tanteremre jutó tanulók száma megyei átlagban 42, a körzeti iskolák vonatkozásában viszont 45,2.

2. Megyénkben a községi művelődési otthonok hálózatának kiépítése általában megfelelő ütemű.

Ellátottságunk ugyan 94,4 %-os, azonban azok szóródása járasonként nem egyenletes. Az intézmények 72,5 %-ában csak egy nagyterem található. Két járási székhely még mindig nem rendelkezik megfelelő járási művelődési házzal. A körzeti művelődési hálózat kiépítése — a beruházás, valamint a különböző erőforrások szétforgácsolttsága miatt — lassú ütemű. A 30 körzeti központból 18 körzet rendelkezik megfelelő művelődési házzal.

A művelődési otthonok felszereltsége javult — főleg televízió, rádió, magnetofonnal való ellátottság területén. Nem megfelelő továbbra sem a klubrendezéssel és az ismeretterjesztési szemléltető eszközökkel való ellátottság. Az ellátottságnál még gyengébb egyes felszerelések kihasználtsága (pl. televízióknak a népművelési munkába való szerves bekapcsolása). A kultúrotthonok pénzgazdálkodása általában az államilag biztosított keretek között mozog.

Még mindig nem kielégítő a helyi erőforrások és az egyéb pénzüsszegek jobb, összefogottabb felhasználása. A működési bevételek nem növekedtek megfelelően. Ennek okai az öntevékeny színjátszás megtorpanásában, a TV térhódításában, a színházak gyengébb műsorpolitikájában, jónéhány művelődési otthon elhanyagoltságában keresendők.

A községi művelődési otthonok személyi állományának összetétele iskolai végzettség szempontjából általában kielégítő. Munkájukat károsan befolyásolja a nagymértékű fluktuáció, a mozgalmi tapasztalatok hiánya, több esetben a társszervekkel, intézményekkel való együttműködés hiánya, továbbá, hogy nem kapnak elegendő helyszíni segítséget a járási művelődésügyi osztályoktól, a megyei — járási művelődési háztól.

A művelődési otthonok jelentős lépést tettek a falu különböző rétegeinek bekapcsolására, 35 tanácsi klub működik megyénk területén. Programjuk általában alkalmas a nevelésre, szórakozásra egyaránt. A megye területén működő szakkörök jól kapcsolódnak a községi feladatokhoz. Kár, hogy kevés a mezőgazdasági, technikai szakkör. Igen eredményesen működnek a művészeti szakkörök. A művelődési otthonok színházi tevékenysége stagnálást mutat.

III.

A kulturális községpolitikai tevékenység fenti megállapításai igen nagy feladatokat rónak a megyei és járási művelődésügyi irányító szervekre. Mindenekelőtt a megyei szakigazgatásnak az általános irányító munkájában nagyobb helyet, szerepet kell biztosítani a községek kulturális irányításának. A rendelkezésre álló anyagi erőforrások — elsősorban a költségvetési, felújítási keretek — a községi gazdasági egységek kulturális alapjainak célszerűbb felhasználásával az anyagi feltételeket — a fontosabb témáknál fokozatosan országos szintre kell emelni. Javítani kell eszközeink jobb kihasználását, az országos kulturális szolgáltatások hatékonysági fokát. Igen fontos feladat a megye elmaradt községeinek — megfelelő szintre hozása. A művelődésügyi személyi feltételei megteremtésében a helyes közpolitika mellett céltudatosabb tevékenységet kell folytatnunk a szakos nevelői ellátottság állandó fokozatos javítása, a szaktanári ellátás arányosítása, a körzeti központok folyamatos erősítése terén. Külön feladat az igazgatók stabilizálása, továbbképzéseinek biztosítása. Mind a megyei — mind a járási szakosztályoknak növelniük kell a segítő — ellenőrző látogatások számát, hatékonyságát, emelniük az alsóbb tanácsok, művelődési intézmények beszámoltatásainak színvonalát, a helyszíni segítségadást. Szükséges a községi vb. vezetők rendszeres tájékoztatása, továbbképzésük megszervezése, a művelődésügyi tartalmi feladatával való megismertetése.

A községi államhatalmi helyi szervek szerepét — felelősségét — tovább kell növelnünk — a községpolitikai tevékenység valamennyi vonatkozásában. Erőfeszítéseiket — amelyek eredményeit elsősorban az óvoda, iskola — művelődési ház, valamint a könyvtár és filmszínház otthonosabbá tétele, az intézmények tárgyi és személyi feltételei javítására hoztak — tovább kell folytatniuk. Több kezdeményezést és alaposabb segítséget várunk nevelési feladataink megvalósításában a községi tanácsoktól. Az oktató-nevelő munka a népművelési tevékenység társadalmi háttérre, bázisa jobb megszervezésén túl, többet várunk a pedagógusok és népművelők erkölcsi megbecsülése, az iskolai és népművelődési ház munkaterve összeállításában,

azok menetközbeni ellenőrzésében. Bátrabban és következetesebben számoltassák be az iskola igazgatóját testületi ülésen, a nevelés különböző területéről is. Jobban éljenek együtt a pedagógusok — népművelők gondjaival, foglalkozzanak ügyes-bajos dolgaival.

E cikk keretei nem alkalmasak a szocialista községpolitika kulturális vonatkozására, feladatai alapos taglására, arra azonban igen, hogy a megyei, járási szervek figyelmét a fő feladatok megoldására fordítsuk. Ugyanakkor néhány vonatkozásban a községi vezetés szerepét próbáltuk felvázolni. A feladatok megoldásában sokat várunk a községek lakóitól, a társadalmi szervektől is.

MOLNÁR PÁL

PATAKI JÓZSEF: Falusi udvar